

OLA ÖSTIN

Är Viktor Rydberg författaren?

Förr kunde en lärare, som ville öka på sina meriter, disputera offentligt inför domkapitlet på en avhandling som han själv författat och erhålla domkapitlets vitsord. Så gjorde 1862 Rydbergs vän Carl Leidesdorff. Denne hade avlagt magisterexamen 1856 och var nu kollega (ung. detsamma som senare adjunkt) i Uddevalla men avsåg att förvärva en rektorstjänst.

Leidesdorffs domkapitelsavhandling är skriven på latin och bär titeln *De primis Scandinaviae incolis* (Om Skandinaviens första invånare), tryckt av Handelstidningens Bolag i Göteborg 1862. Den är inte omfattande, 45 sidor i oktavformat.

Det är en framställning i arkeologi, byggd på litteraturstudier, inte på eget fältarbete. Där diskuteras frågan till vilka folkslag de tidigaste bosättarna i Skandinavien hörde och där redogörs för olika gravskick och materiella levnadsförhållanden under sten-, brons- och järnålder.

En annan vän, C. J. Meijerberg, berättade i en minnesartikel i *Julqvällen* 1895 om Rydberg: "Redan på 50-talet skref han tillsammans med en sin vän på latin en afhandling om nordens första inbyggare, hvori framställdes åsigter, som sedermera vunnit burskap" (s 17).

Med formuleringen "skall han ha hjälpt sin vän" nämner Victor Svanberg saken i *Samlaren* 1937; han citerar den nyss återgivna passusen och tillfogar: "Meijerbergs minnesfel ifråga om tidpunkten torde icke få anses nämnvärt minska hans trovärdighet beträffande huvuduppgiften. På ett i Rydbergs bibliotek befintligt exemplar av skriften är antecknat möjligen med Leidesdorffs handstil: 'Den verkliga författaren är Viktor Rydberg' " (s 85).

I katalogen till Kungliga Bibliotekets Rydbergssamling, i vilken det åsyftade exemplaret nu förvaras som nr 120: 3, har någon efter denna anteckning skrivit "[egenh.]", vilket därefter har strukits över med bläck och ersatts av "S. A. Hedlund". Detta sista är riktigt, handstilen är inte Leidesdorffs utan Hedlunds.

I Rydbergssamlingen finns också ett par originalbrev från Leidesdorff till Rydberg, vilka kastar visst ljus över Rydbergs insats i sammanhanget.

Den 21 januari 1862 skriver Leidesdorff från Uddevalla till Rydberg:

Var snäll skicka ofördröjligen Nilssons Urinnevånare, emedan jag i dag afslutar Perty och sedan skulle gripa till nämnda arbete. [---]

Jag har något funderat på, om det ej vore lämpligast att i min 1:a eller mina 2:ne första theser blott framhålla att 2:ne olika bildningsperioder (eller hvad man nu vill kalla det) representerade af 2:ne olika folk föregått våra förfäders uppträdande utan att vidröra *hvilka* folk, som tillhört dessa 2:ne perioder; såvida jag icke möjligen under loppet af mina studier kan komma till någon bestämd öfvertygelse härutinnan. Hvad säger du derom? Skrif ett par ord, om tiden medgifver.

Hvad "Perty" beträffar, så har jag nog haft nytta af honom. Dock bryr jag mig ej om att i detalj genomgå mer än den "Arisk-Oceaniska Racen" samt en del af den "Turanisk-Amerikanska"; den Amerikanska lemna jag dock sannolikt. Ditt system (om jag rätt uppfattade det)

Iraner - Turaner (Mongoler, Chineser, Japaner,
Tibetaner, Finnar, Lappar o.s.v.)

Arier - Semiter (Chaldeer, Syrer, Hebreer, Araber)
Iberer, Kelter, Pelasger (Graeco Romaner), Germaner,
Slaver / Perser o Hinduer

har jag ej kunnat finna bestämdt uppgifvet hos Perty, utan endast dunkla antydningar dertill (efter Gfrörer). Dock har jag ingenstädes fått klart, hvad förhållande han anser Arierna och Iranerna stå till hvarandra. Hvad han säger om dem är mycket otydligt, särskildt hvad Iranerna angår.

Det är högst sannolikt att jag begär tjänstledighet redan den 1 April, af skäl som jag framdeles vill nämna, och jag har redan skrivit till Brauni [bör väl vara Braune, Leidesdorffs och Rydbergs gemensamme Lundavän?] och bedt honom skaffa mig en vikarie. Dock ber jag dig hålla detta i största hemlighet, så att *ingen* får nys om det. Äfven har jag uppgifvit tanken på att begära dispens; jag disputerar så godt jag förmår, och hoppas, med din hjälp, gå det hjälpligt igenom. Nämn för ingen hvad du känner om ämnet för min disputation [&?]. Nästa månad börjar jag att tala latin med prosten Ljunggren (allt i hemlighet); ehuru Gud vet, hur det skall gå - det blir väl en svår nöt.

Föröfrigt är jag mycket högtidligt stämd från morgon till afton; men blir jag engång väl R [rektor] så Hälsa bekanta från / din stackars vän/ Carolus.

Och i ett post skriptum:

Snälle bror tänk ut så många argumenter du kan. Medan jag nu håller på med arbetena för min 1:a thes, kunde du på lediga stunder skriva litet grand.

I ett tyvärr odaterat brev heter det:

Under fyra långa månader har jag längtat efter och gladt mig åt den dag, då jag efter väl förrättadt värf, finge skyn-da bort till *dig* och förkunna min förlossning. Hvad hade också varit naturligare, då det är din uppoffrande vänskap jag har att tacka för allt. Hvad denna vänskap har gifvit, har jag också utan tvekan mottagit - kanske för mycket. Några bittra smulor kommo visserligen med på slutet -

och kanske ha de kännits för smärtsamma – men jag har utan tvifvel sjelf förvållat dem. I min bedröfvelse har jag varit egoistisk. Emellertid sitter jag nu som fogeln i sitt bo en kulan dag och tänker om de der smulorna : Utinam illi non fuissent [O att dessa icke hade varit]; och kan icke förmå mig att flyga bort till dig – vingarne vilja icke bära mig.

Det ligger nära till hands att tro att de "fyra långa månader-[na]" är de som förflutit fr.o.m. tiden för det först här citerade brevet fram till disputationen, som ägde rum den 31 maj (enligt protokoll i Göteborgs Domkapitels arkiv, Landsarkivet Göteborg). Vad Leidesdorffs nedstämdhet beror på är svårt att säga. Vid betygsvoteringen i konsistoriet röstade *fyra* ledamöter för det högsta betyget (Laudatur, Berömlig) och *tre* för det näst högsta (Cum laude Approbatur, Med beröm godkänt). Slutomdömet blev Laudatur. Det framgår också av konsistorieprotokollet att Leidesdorffs disputation gällde kompetens för den lediga rektorsbefattningen vid ett speciellt läroverk, vilken tjänst han mig veterligen aldrig erhöll. Han fortsatte närmast som kollega i Uddevalla, blev sedermera folkskoleinspektör (1865) och rektor i Strömstad (1867) (Axel Forsström i SDS 28/5 1954). Frågan om orsaken till Leidesdorffs dysterhet må dock här lämnas därefter då intresset är riktat mot Rydberg.

Nilsson, Perty och Gfrörer, som nämns i det tidigare brevet, är namn på vid denna tid verksamma vetenskapsmän. Sven Nilsson är författaren till det kända arbetet *Skandinaviska Nordens Urinvånare*, varav Rydberg ägt olika delar i olika upplagor. Detta enligt Nordiska museets förteckning över Rydbergs efterlämnade boksamling, som också upptar Maximilian Pertys *Grundzuge der Ethnographie*, Leipzig 1859. August Friedrich Gfrörer slutligen var en tysk, mycket produktiv historiker.

Leidesdorffs antydning om Rydbergs "system" rörande raser och folkslag är intressant då det visar att Rydberg redan vid denna tid intresserade sig för hithörande frågor. Detta är ju problem som han skulle penetrera i sina forskningar på 1870- och 1880-talen. I den föreläsningsserie som han höll i Göteborg vårter-minen 1879 (ms i R-saml, KB, nr 79) behandlar han över huvud samma tidsperioder och bl.a. samma ämnesområden som sker i Leidesdorffs avhandling. Rydberg bygger i sina föreläsningar mestadels på vid den tiden nyutkommen facklitteratur.

De här återgivna brevcitaten från Leidesdorff verifierar alltså vittnesmålen från Rydbergs vänner rörande upphovsmannskapet till den latinska avhandlingen. Att som Hedlund kalla Rydberg "den verkliga författaren" torde visserligen vara överord, då kommer nog Meijerberg närmare sanningen när han uttrycker det så att Rydberg skrev avhandlingen tillsammans med sin vän. Rydberg har uppenbarligen varit Leidesdorff behjälplig med att framställa avhandlingen, genom att förse honom med facklitteratur och saksynpunkter, kanske också med själva författandet.